

OSMANLI ARAŐTIRMALARI

XXV

NeŐir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER

Misafir Editörler:

Hatice AYNUR - Mehmet KALPAKLI

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXV

Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŞOĞLU'na

ARMAĞAN - I

İstanbul - 2005

BABAM MEHMED ÇAVUŞOĞLU

Mehmed Sami ÇAVUŞOĞLU

Kilyos, 2005

Babam Mehmed Çavuşoğlu'nu, onun adına ve anısına çıkarılacak Armağan'da anlatmak üzere bir yazı yazmam istendiğinde doğrusu heyecanlandım. Onu hangi gözle anlatmam gerektiğine karar vermem epey zaman aldı. Akademisyen yönünün benden daha iyi anlatabilecek çok sayıda meslekdaşı ve arkadaşı vardı. Şair yönünü anlatmak benim harcım değildi. Ben de insan yönünü anlatmaya karar verdim, hayatından ve onunla ortak hayatımızdan kesitler ve anekdotlarla insan Mehmed Çavuşoğlu'nu, becerebildiğim ölçüde anlatmaya çalıştım. Takdir sizin.

Başında neyi yazıp neyi yazmamam konusunda da sıkıntı çektim. Baba, oğul arasındaki özel hatıraları, sırları, acı tatlı anıları, sevinç ve hüznüleri paylaşmak zorunda mıydım acaba? Hepimizde olan o bencillik duygusu bende de var ne de olsa ve bazen düşüncelerime ve eylemlerime hakim olabiliyor. Sonunda onun benzer bir şekilde büyükbabam ile arasında geçen bir çok konuşmayı bana açtığını ve benimle hatırladığımdan daha çok konu ve düşünceyi paylaştığının farkına vardım.

Onu tanıyan, seven ve bilenlere, daha önce görmedikleri ve bilmedikleri yönlerini gösterebilirim, onu beraberce ve keyifle yadedebiliriz ümidiyle bu yazıyı kaleme aldım. Hem ben de bu arada onunla yeniden konuşma fırsatı bulurdum belki, bu fırsat kaçmazdı.

18 yıl uzun bir zaman, benim yaşadığım hayatın ise yarısı. Bazı anıları bir fotoğraf karesinin berraklığında hatırlıyorum fakat bazıları var ki, onlar hafızamı zorluyor. Zorlandığım yerlerde, annem Emine Çavuşoğlu başta olmak

üzere aile efradından hafızamı tazelemelerini istedim. Bunların içinde benim belli enstantanelerini hatırladığım en şaşırtıcı olay unutkanlığı üzerinedir. Çoğu ahababı mesleğine olan tutkusunu ve bunun önemli rol oynadığı unutkanlığımı bilir ama bunu 4 yaşındaki oğlunu Üniversite'nin pedagoji bölümü ve değerli Haluk Yavuzer gözetiminde işletilen yuvasında unutarak eve dönebilecek kadar derin olabileceğini tahmin edemez herhalde. Ben tabi anneme telefon ederek babamın beni unuttuğunu haber verecek kadar akıllanmışım o zaman, Haluk ağabey eğer bu hikayeyi hatırlıyorsa hala eminim tekrar gülecektir.

Divan edebiyatına verdiği benliğini dinlendirmek ve tazelemek için farklı konular ve uğraşlarla ilgilenirdi. Çocukluğumdan başlayıp delikanlılığıma giden zaman içinde çok net olarak gözümün önünden gitmeyen enstantanelerden biri, eve geldikten sonra bir kadeh malt viski ve bir avuç fındık veya leblebi eşliğinde eline aldığı bir kovboy romanıyla 3'lü kanepeye uzanmış halidir. O anlarda Arizona'nın kanyonlarından, Dodge City barlarına uzanan bir maceranın içinde, kendinden geçmiş ve kasidelerle gazelleri çok geride bırakmış olur ve ara sıra da okurken uyuya kalırdı. Louis L'Amour ve Zane Grey favori yazarlarıydı ve Edebiyat Fakültesi'nin o zamanki dekanı Sencer Tonguç ile bunları okudukça değiş tokuş ederlerdi.

Sevgili Turgutreis'inde Bekçi İzzet ve Sülün'ün İbrahim ile süngere dalmak ve zıpkınla Orfoz kovalamak da bir diğer uzaklaşma yöntemi. O kadar ki, suyun altında b irakin beyitleri, evli olduğunu, insan olduğunu dahi unutturan bir dünyanın varlığından söz ederdi ve daha evliliklerinin ilk yıllarında bunları anneme de itiraf etmiş ve ondan peşinen anlayış göstermesini istemişti. Bu anlayışı tüm evlilikleri boyunca fazlasıyla gördü. Babam ile yazları daha bir iç içe olurduk, 1978 yılından itibaren kıt kanaat alınan Turgutreis'in Karabağ köyündeki o taş köy evinde 2-3 ay bir arada olurduk. Ben köy çocuklarıyla ahabaplık eder ve akşamları dağdan köye Niyazi dayının ineklerini güderken o gizliden gizliye bundan keyif alırdı. Şimdi anlayabiliyorum ki o sevimli köyde geçen zamanlar aslında bizi tahayyül ettiğimden fazla birbirimize bağlamış meğerse. Büyük Türk denizcisi, korsanı ve Trablusgarp fatihi Turgut Reis'in doğduğu o köyde Halikarnas Balıkçısı ile tanıştırmıştı beni. Tüm romanlarını orada okumuş ve de Balıkçı'nın yeğeni rahmetli Cem Kabağaç ile de orada beraberce ahabap olmuşuk.

Tabi bu kitap okuma merakının ara sıra kavga dövüşe de sebep olduğu da olurdu. Özellikle çabuk parlayan karakterini bilenlerin iyi hatırlayacağı bir

bağirtısı olurdu. Bana en çok ders kitabının içinde Pardayanları ya da İnönü devrinin Maarif baskısı klasiklerini okurken yakaladığında kızardı. Bir defasında o kadar hiddetlenmişti ki kendimi tutamayıp ona "Ne diye bu kadar bağırıyorsun" diye sorduğumda, kendisinin de aynı yöntemle anneannesini kandırmaya çalışırken Ortaokul'dan belge aldığını hatırlayıp benim de aynı hatayı yaptığımı görmeyi istemediğini anlatmıştı.

Nur içinde yatsın Lise 2'de sınıfta kaldığım zaman, ki o Seattle'a gitmişti, bana müthiş kızmasını beklerken, inanılmaz bir anlayış ve vakar göstermişti, hiç unutmayacağım. Bana da diğer öğrencilerine verdiği gibi öğütler verirdi. Hep hatırladığım öğüdü "Terbiye sınırını aşmamak kaydıyla gölgeni dahi çiğnetme idi." Onun sabırsızlığını bilen rahmetli Atsız ata'nın ona verdiği iki öğüdü de, kendim de sabırsızlık ettiğimde hep hatırlarım; "Zaman eğriyi de doğruyu da gösterir" derdi bir de ona göre "Her işin bir çağı vardı." Babam ile onu ziyarete gittiğimizde beni adam yerine koyar ve hep aynı şekilde "Çavuşoğlu Sami Beğ'e" ithafen kitaplarından birini imzalar verirdi.

Politikadan gayet iyi anlardı ama kendisi politik olmayı beceremezdi. Üniversite'nin içindeki siyasi ortamın çirkinleştiği ve türlü entrikaların döndüğü günlerde hiddet ve üzüntüyle gelir ve mutfakta yemek yapan anneme gür sesiyle tüm kızgınlığını dökerdi. Çok sevdiği Üniversite ona fazlasıyla vefasızlık etmiştir, sevgili Osman Sertkaya'ya imzaladığı kitabına yazdığı gibi, politik olamadığı için hep "Divanlar Arasında" bırakıldı.

O kadar apolitikdi ki, 1979'da Fransızcasını tazelemek üzere Reims'de iken, Almanya Fransa sınırında neredeyse iç çamaşırlarına kadar aranması üzerine hiddetle yazdığı bir mektupta, ki bu mektubu Fransız kültür ateşesine hitaben yazmış ama sonradan göndermekten vazgeçmiş ama yine de Türkiye'ye döndüğünde dayanamayarak bahsetmiştir, Fransız milletinin adam olabilmesi için daha 500 kez Alman çizmeleri altında çiğnenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Mesleğine, edebiyata ve şiire olan saygısı ve tutkusu o safhadaydı ki her akşam geç saatlere kadar çalışırdı. Her zaman muntazam olan kütüphanesinden ben de faydalanırdım. Kütüphanede hiç durmayan kitaplar da vardı elbet, özellikle sözlüklerini hep elinin altında bulundururdu. Masasının düzenine kadar hayati olduğunca ve kendine göre dolu dolu yaşadı.

Yeme içme keyfi söz konusu olduğunda bazen bunu muziplik sınırına vardırırdı. Her anlatılışında çok güldüğüm bir hikaye vardır; bir akşam annem

merak üzerine hazır temizlenmiş işkembe ile çorba yapmıştı. Tabii akşam yemekte babamın bolca sirke ve sarımsak koymasına, ertesi gün öğrencilerine kokacağı gerekçesiyle karşı çıktı ve babam da koymadı. Babam ertesi gün üniversiteye giderken Durali enişteme (Prof. Dr. Durali Yılmaz) rastlamış ve onu da yanına alarak Bayezid işkembecisinde kendisine bol sirke ve sarımsaklı bir işkembe çorbası ve ardından da bir porsiyon kokoreç ile ziyafet çektikten sonra derse gitmişti. Ben bu hikayeyi hem Amerika'da bulunduğumuz sırada kendisinden hem de Durali Yılmaz'dan dinledim.

Çocuklara değer verir ve onlarla büyük adam olduklarını varsayarak konuşurdu. Sanıyorum sadece oğlu olduğum için değil biraz da bu sebeple beni birçok edebiyatçı ve fikir adamı ile tanıştırmıştır. Behçet Necatigil (kendisine ilk tanıştığım gün "büyük şair" diye hitab ettiğim için beni çok severdi), Mahir İz, Abdülbaki Gölpınarlı (onun evine gide gele daha 4-5 yaşlarında epey suntuurlu Osmanlı küfürü öğrenmiştim), hikayelerini büyük bir keyifle dinlediğim dediğim Nihal Atsız (kendisine "Atsız Ata" derdim), bahçesinde bisiklete binmeyi öğrendiğim İçerenköy'deki evinde hep gülerüzüyle hatırladığım Ali Nihad Dede "Tarlan", üniversite'deki odasına her girişimde mutlaka çukulatası hazır olan Faruk Timurtaş, büyük sevgi ve bilgisine saygı duyduğu "Tavil" Ali Tanyeri, paçamı almakla beni tehdit eden ve kısa paçalı pantolonla karşısına çıkıp nanik yaptığım Ali Alpaslan (daha o günlerde bana o güzel kalemiyle "Paçacı Sami" yazdığı Celi levhayı babam ebru ile çerçeveletmişti) ve Türkoloji bölümü kütüphanesinin rafları arasında elinde merdivenle sürekli gezen ve kitapları karıştıran bana gülerüzüle sabır gösteren İskender ağabey (Prof. Dr. İskender Pala). Saydığım isimlere bakınca ne kadar şanslı bir çocukmuşum diyorum kendi kendime. O insanlarla beraber olduğum için Türkçeyi güzel konuşmayı öğrendim en azından. Bunlar da babamın sayesinde oldu, beni çocukluğuma bakmadan yanına adlı götürdü, O'na müteşekkirim.

Edebiyat babamın büyük aşkıydı. Kısıtlı bir bakış açısıyla bakmaz, kültürün, tarihin, inancın, sosyal ve siyasi gelişmelerin etkilerini de dikkate alarak konuyu incelerdi. Çeşitli dönemlerde yazılmış divanlar üzerinde çalışırken ondan o dönemin tarihi, sosyal ve siyasi olayları ile ilgili çok bilgi edinmişimdir. Günümüzde çokça şikayet edilen dilde yozlaşmaya o yetmişli yıllarda dikkat çekmeye başlamıştı.

Eski kültür ve dile olan bağın koparılmasına çok üzülür ve gelecek nesillerin bundan menfi etkileneceğini düşünürdü, eminim bugün televizyon

ekranlarında konuşulan Türkçeyi duysaydı çok üzülürdü. Kültür ve onun önemli bir ögesi olan dilde sürekliliğin ve birikimin önemini her zaman vurgulamıştır. Bu sürekliliğin sekteye uğratılmasını, tıpkı bir nehrin önüne bend çekmeye benzetir ve kısa zamanda yapılan tahribatın, uzun yıllar içinde tamir edilemeyeceğini düşünürdü.

Gelecek ve yeni projeleri, yeni kitapları hiç eksik olmazdı, “ben bütün bunları ne zaman bitireceğim” diye anneme sorduğu bir gün annem ona “hiç bir zaman bitiremeyeceksin çünkü bir kitap neşredip onun yerine listeye 5 kitap ekliyorsun” diye cevap vermişti. Okurken ve çalışırken çok heyecanlandığı zamanlar olur ve ne okuyorsa kafasını kaldırıp “söylenecek söz değil” diye sanıyorum çok meslekdaşının da hatırlayacağı bir takdir ifadesini kullanırdı.

Dünyevi ve maddi meseleler ile çok fazla ilgisi yoktu ve bu tip işleri sevgili anneme havale etmişti. Tabiki onu heyecanlandıran meseler de yok değildi, özellikle sevgili arabası bozulur ya da başına bir kaza gelirse fazlasıyla üzülürdü. Her türlü yeni teknoloji alet edevatı takip eder ve işine yarayacağına inanırsa mutlaka amcam Ali’den getirmesini isterdi. Tabi maddiyat ile pek işi olmadığı için meşhur unutkanlığı burada da ortaya çıkardı, 1986 senesinde University of Washington (Seattle) bünyesinde Walter Andrews ile araştırmalar yaparken, sabah üniversitenin otoparkında motoru çalışır vaziyette arabasını kitleyerek ofisine gelmiş ve ancak ofis kapısını açamadığı zaman durumu farketmişti.

Ha tabi bir de ev meselesi var, hoşuna giden ve oturup kitap yazabileceği her şehirde bir evi olsun isterdi. Turgutreis’in Karabağ köyünün yeri ayrıydı tabi ama mesela benim hatırladığım İznik, Uçhisar, Edinburgh ve Saraybosna’da da evleri olsa fena olmazdı doğrusu. Özellikle Turgutreis’de geçirilen yaz günlerinde elinde zıpkın Ahtapot ve Orfoz peşinde koşarken ya da süngere dalarken heyecanı sonsuz olurdu.

Oradaki evimiz ve bahçeye bizim yokluğumuzda bakan, her ikisi de nur içinde yatsın, Niyazi dayı ve eşi Hatice nene ile sade akşam yemeklerinin sonunda uzun sohbetler eder bir yandan da prafa ya da altmışaltı oynardık. Özellikle Niyazi dayının 2. Dünya Harbi yıllarındaki askerlik hatıralarını dinlemek ikimize de ayrı bir keyif verirdi.

Bu anekdotları anlatarak sizlere babam Mehmed Çavuşoğlu’nun hayatından kısa kesitler vermeye, onu akademisyen kişiliği dışında oğlunun gözüyle

göstermeye çalıştım. Hayatı kedersiz ve dolu dolu, ama bir o kadar da sorumluluk sahibi ve ciddiye alarak can-ü gönülden yaşayan bir edebiyatçıyı, bir ilim adamını tasvir etmek ve o dolu dolu hayatı sınırlı sayıdaki bu sayfalara sığdırmak kolay değil. Nereden başlayıp nerede bitireceğime karar veremediğim bu yazıyı burada bitireceğim.

Bahsetmeyi unuttuklarım, teşbihte hatalarım ve de eğer sürç-ü lisan ettimse mazur görünüz.